

TRIBUTE BY DR PHOPHI RAMATHUBA DURING THE FUNERAL OF
MHANI MDJADJI ANAH MABASA, MDAVULA VILLAGE, COLLINS
CHABANE MUNICIPALITY, VHEMBE DISTRICT

25 April 2026

Mufambisi wa ntirho,

Va Ndyangu wa ka Mabasa,

ANC Limpopo Provincial Executive Committee, led by the Provincial
Secretary Musanda Madadzhe,

ANC Vhembe Regional Executive committee,

Speaker of the Legislature, Dr Makoma Makurupetje,

Deputy Speaker, Ms Tebogo Mamorobela,

Members of the Executive Council,

Councillors,

Executive Mayors and Mayors,

Traditional Leaders,

Faith-Based Leaders,

Community Members,

Fellow Mourners,

Avuxeni, Ndi Matsheloni, Thobela, Good Morning, Goeie Môle,

Hi hlengeletanile haleno hi gome lerikulu ku heleketa nhenha leyi ayi
rhandziwa swinene hi votala endlwini ya yena ya makumu.

Manana va hanyile vutomi bya vona hindlela yo xiximeka no hllamarisa
naswona byi taya emahlweni no khutaza lava ha taka.

Hi yona mhaka mi vona namuntlha hi tile hi tele kuta tlangela vutomi na ndzhaka leyi vayisiyeke. Ku hundza emisaveni ka Kokwani Modjadji Anah Mabasa aku lahlekeriwanga vandyangu ntsena kambe ku lahlekeriwile vaaka tiko vaka Mdavula hi ku angarhela.

Eka Mufambisi wa ntirho, na vakhandhli va nhlonge,

Ku na nkarhi lowu mufambi wa ndlela a fikaku evugima-musi. Wu kona nkarhi lowu murimi a tshovelaku leswi a nga swi byala. Wa fika nkarhi lowu dyambu ri tlomutaku, ri pela. Kokwani Mdjadji Anah Mabasa va fikile eemakumu ka ndzima ya vona, laha va nga rhula majoko ya vutomi. Va fikile evugima-musi laha buku ya vona yi nga tsariwa hi vurhena, vutlharhi niku tiyimisela loku nga pimiwiki.

Hi timbilu leti tshivekeke hiku famba ka vona, ha chaveleleka hiku rhula loku vanga ku kuma. Namuntlha, hi tlangela vutomi lebyi nga hanyiwa hiku hetiseka, hi karhi hi tshemba leswaku ndlela ya vona yiya emahlweni etikweni ra ku vonakala na ku rhula.

Kokwana Mabasa va tswariwike hi 1952, va hanyile hi minkarhi yo tika eka matimu ya tiko ra hina. Vutomi bya vona i xikombiso xa rixaka ra ku tiyisela kambe riri na ku tiyimisela ku aka vumundzuku lebyinene.

Hambi leswi vanga kumangi nkateko woya exikolweni, rirhandzu ra vona eka dyondzo ro ti kombile. Ava twisisa leswaku ku dyondza aswi yi hi malembe kumbe xiyimo xa munhu. Ku ti katsa ka vona eka ma pfhumba ya Kha ri Gude swi komba swinene leswaku ku dyondza aswi na ku kula. Hi pfhumba leri ava lo endlela vona ntsena kambe vabkhutazile lava avari eku suhi na vona ku tekela enhlokweni nkoka wa dyondza evutonwini.

Malembe lawa va nga tirha wona eka Ndzawulo ya Mati hi malembe ya va 1980 , ya komba ku tshembeka no tiyimisela eka ntirho wa vona. Ava korhokela tindhawu taka Malamulele hiku tshembeka no nyungubya. Hi nkarhi lowu vukorhokeri abyi tika ku byi kuma eka miganga yo tala, ntirho wa vona akuri masungulo yo antswa ka vutomu bya vanhu votala.

Mufambisi wa ntirho, Kokwani Mabasa akuri muondli wa vanhu no kondletela ntwanano emindyangwini. Eka muganga wa ka vona, vave va tumbuluxa burial society leyi nga hlanganisa vamanana kiva va yima swinwe va seketela no burisana hita vutomi. Swingati komba kunga ri nchumu kambe swi pfunile kuva vaaka tiko va yima va khomisana swinwe.

Vutomi bya vona byihi tsundzuxa leswaku ku lwela tiko ro antswa aswi nga endliwi emintirhweni ntsena kambe na le mindyangwini, nale tikweni hiku angarhela. Loko vamanana va tintangha ta voma vo fana na va Sophie De Bruin, Winnie Madikidela Mandela, Lillian Ngoyi na vanwana va rhange emahlweni va lwela tiko, vanwana vo fana na Kokwani Mabasa ava lwela tiko vari endzhaku, va hlayisi mindyangu no fambisa tiko swi karhi swi tika.

Va nga va va nga machangi e Union Buildings, kambe vutomi bya vona akuri ku macha ka ku kondletela na ku tiyimisela leswaku tiko riva ro antswa.

Mufambisi wa ntirho, hi ri mfumu, lahlekeriwile. Loko vadyuhati va famba amisaveni, va famba na xihlovo xa vutlharhi, matimu na vutivi bya swa ndhavuko. Phela vanhu vala i ti library ta ndhavuko wa hina, na vativi va matimu tlhelo tiphuphu ta mindyangu. Ku famba ka vona aswi pfaleki.

Kokwana Mabasa va hanye hi nkarhi lowu vanga vona na ku ciinca ka mahanyelo emigangeni. Ava vilerisiwa swinene hi timhangu ta madzolonga

ya rimbewu na ku xanisiwa ka vamanana na vana. Hiku xixima vutomi bya vona, hi fanele hi lwisana na vubihi lebyi. Ahi veni vaaki lava nga miyeleli naswona hi vika hi ku xanisiwa ka vanhu no sirhelela lava nga swikoteki.

Miganga ya hina namuntlha yi langutanile na mintlhontlho ya vuhlayiseki no hanyisana. Hi fanele ho tirhisana swinwe tani hi mfumo, varhangeri va vaaki na vaaki, leswaku hi kota ku vumba vuxaka no tisa ku tshembana. Ku fanele ku pfuxetiwa swiyenge swo tani hi ti Community policing forums, ntirhisane wa vakelana na swiyenge swa vuhlayiseki swale migangeni. Vuhlayiseki byita ntsena hiku tirhisana.

Mufambisi wa ntirho, vutomi bya Kokwani Mabasa byi hi dyondzisa leswaku ndyangu i masungulo ya rixaka. Ava twisisa hi nkoka wa vunwe no seketelana. Va hi kombile leswaku vurhangeri bya ntiyiso ahiku beriwa mavoko kambe iku tirhisana na vanwana.

Eka ndyangu wa vaka Mabasa, hi ri ku lahlekeriwa ka nwina iku lahlekeriwa ka hinkwerhu. Hi rila na nwina eka nkarhi lowo tika. Tani hi mfumo, hi tekela enhlokweni mintirho ya kahle ya vadyuhari eka ku hlayisa no kurisa midnyangu.

Eka vana na vatukulu, chavelelekani mi tiva leswaku Kokwani va hanye vutomi hi ndlela leyinene. Ya vona ndzima vayi rimile hiku hetiseka. Ndzhaka ya vona yitaya emahlweni eka nwina hinkwenu.

Hi ri etlela hi ku rhula Nwa Hlenganni, wa Msimeki, wa Chavani, wa Tivanani, wa Xigimbe xa Matsena, xa Xinyori Xahunba, xa Kangetela ribyeni, Va Nyoxi ya Malwandla, Va Hlengwe vadyi vahumba.

Ndzima ya wena uyi khalutile...Khathaaaa!

Na khensa ha mbi swi nga khensiwi.